

Antonina Pawłowska

Uniwersytet Łódzki / University of Lodz

 <https://orcid.org/0000-0003-3467-4583>

Mit niezawodności – brytyjski wywiad na terenie Irlandii w przededniu wojny o niepodległość

Summary

The myth of reliability – British intelligence in Ireland in the eve of War of Independence

This article analyses the functioning of the British intelligence in Ireland in the 1916–1921 period. The author starts with discussing its history, organization and activities before the outbreak of the Easter Rising and then analyses the causes of gradual degradation of the quality of acquired information. Changes occurring were portrayed in the context of the course of the War of Independence as well as the social shifts of the era. Given the theme of the publication, the main focus was the initial period of the conflict, in other words: the fight against Royal Irish Constabulary and Dublin Metropolitan Police. The structure of British Secret Service and burgeoning Department of Intelligence of the Irish Republican Army was discussed at length along with their operational methods. The summary consists of the analysis of the British intelligence reform conducted from the 1920. This allows to specify the biggest difficulties, impediments and gaps in the security system for confidential information of the British administration as noticed by the British experts. In addition, the article describes methods applied to minimize this loss of data. The sources for this analysis are the documents of the British intelligence from the collection of The National Archives in London as well as witness statements of people involved in spying activities from the Irish side, held in Irish Military Archives, from the collection of the Irish Bureau of Military History.

Keywords: British Secret Service, Irish Intelligence, Easter Rising, Irish War of Independence, Irish Republican Army

Streszczenie

W artykule przeanalizowano system funkcjonowania brytyjskiego wywiadu na terenie Irlandii w latach 1916–1921, rozpoczęto od omówienia jego historii, organizacji oraz działania przed wybuchem powstania wielkanocnego w 1916 r., a następnie scharakteryzowano przyczyny stopniowej degradacji jakości pozyskiwanych przez niego informacji, szczególnie tych zdobytych od osobowych źródeł informacji. Zachodzące zmiany przedstawiono w kontekście przebiegu wojny o niepodległość Irlandii oraz zmian społecznych tego okresu. Z uwagi na motyw przewodni publikacji, szczególna uwaga poświęcona została początkowemu etapowi konfliktu czy tzw. Wojnie z Królewską Policją Irlandzką oraz Dublińską Policją Metropolitalną. Szczegółowo opisano zarówno strukturę służb brytyjskich, jak i rodzącego się w tym okresie wywiadu irlandzkiego. Przeanalizowano również sposób ich działania, a szczególnie techniki pozyskiwania informacji niejawnych zastosowane przez Departament Wywiadu Irlandzkiej Armii Republikańskiej. Podsumowanie zagadnienia stanowi natomiast analiza przeprowadzanej od 1920 r. reformy wywiadu brytyjskiego: pozwalająca na wyszczególnienie największych problemów, utrudnień oraz luk w systemie zabezpieczania informacji poufnych, które zostały dostrzeżone przez specjalistów brytyjskich. Omówiono również metody zastosowane do zniwelowania owych mankamentów wraz z ich skutecznością. Źródła powyższej analizy stanowią: dokumenty wywiadu brytyjskiego, zebrane w *The National Archives* w Londynie oraz relacje osób zaangażowanych w działania wywiadowcze po stronie irlandzkiej zebrane przez Biuro Historii Militarnej Irlandii, jako część kolekcji *Irish Military Archives*.

Słowa kluczowe: wywiad brytyjski, wywiad irlandzki, powstanie wielkanocne, wojna o niepodległość Irlandii, Irlandzka Armia Republikańska

Kwestia funkcjonowania wywiadu brytyjskiego na terenie Irlandii w latach 1916–1921 jest absolutnie kluczowa dla analizy przebiegu oraz wyniku konfliktu brytyjsko-irlandzkiego. Bez dogłębnego zbadania związanych z nią zagadnień, wynik wojny i działania imperialnego rządu mogą zastanawiać i budzić zdziwienie. Dysproporcja sił i pozycja polityczna ruchu republikańskiego plasowały go na przegranej pozycji w potencjalnym starciu. Energiczne przedsięwzięcia na polu wywiadu doprowadziły do wyrównania szans i sprawiły, że prowadzona wojna partyzancka mogła trwać zdecydowanie dłużej.

Niespodziewane zwycięstwo wywiadu może dziwić szczególnie w świetle rozpozszechnionej wizji potęgi brytyjskich służb. Dlatego zasadnym będzie przeanalizowanie nie tylko metod działania imperialnego wywiadu, ale również jego struktury i rzeczywistej skuteczności.

Celem artykułu jest znalezienie odpowiedzi na następujące pytania: w jaki sposób wywiad irlandzki zyskał przewagę w starciu z siłami brytyjskimi? Jak zorganizowane były brytyjskie służby wywiadowcze na terenie Irlandii przed wybuchem

powstania wielkanocnego? Jakiego rodzaju zmiany nastąpiły w okresie funkcjonowania stanu wojennego na terenie wyspy? Czy można wskazać czynniki wpływające na zapaść brytyjskiego systemu pozyskiwania informacji? W jaki sposób republikanie stworzyli swoje służby wywiadowcze? Czy możliwe jest określenie błędów popełnianych przez imperium brytyjskie wykorzystanych przez służby irlandzkie? W którym etapie konfliktu dostrzeżone zostały błędy w funkcjonowaniu i luki w systemie ochrony informacji newralgicznych brytyjskiej administracji? Jakie działania podjęto w celu restrukturyzacji brytyjskiego wywiadu? Czy na tym etapie wygranie wojny wywiadowczej było jeszcze możliwe?

Podstawę źródłową do powyższych rozważań stanowić będą dokumenty ze zbiorów *The National Archives: Home Office* (informacje na temat konkretnych osób związanych z irlandzkim ruchem republikańskim i niepodległościowym), *Colonial Office* (dokumenty Dublińskiego Zamku¹, centrum brytyjskiej administracji w Irlandii) oraz *Security Service*. Informacji o działaniach strony irlandzkiej dostarczą natomiast zeznania członków irlandzkiego wywiadu dostępne w *Irish Military Archives* zebrane przez Biuro Historii Militarnej Irlandii.

Analiza wymienionych źródeł wymaga użycia zróżnicowanej metodologii. Dokumenty brytyjskie stanowią usystematyzowany zbiór pozyskanych przez wywiad danych przetworzonych przez sprawnie działającą maszynę brytyjskiej administracji. Podczas zapoznawania się z ich treścią ważne było nie tylko porównanie danych z dostępnymi informacjami na temat członków ruchu republikańskiego, ale również uporządkowanie chronologiczne, by pokazać zmiany w jakości pozyskiwanych danych na przestrzeni lat. Kluczowe okazało się również zweryfikowanie dostępnych informacji w celu określenia ich dokładności. Zeznania pozyskane z Biura Historii Militarnej Irlandii stanowią natomiast zupełnie inny rodzaj źródła: to wspomnienia osób biorących udział zarówno w powstaniu wielkanocnym, jak i wojnie o niepodległość Irlandii, spisane po zakończeniu konfliktu. Dokonując analizy zebranych w nich informacji, należy pamiętać o tym, że stanowią one zapis wspomnień osób o konkretnych poglądach, powiązaniach politycznych oraz prywatnych animozjach, w związku z czym weryfikacja musi być przeprowadzana ze szczególną ostrożnością i zastosowaniem metodologii charakterystycznej dla badań *oral history*.

W artykule scharakteryzowano działania wywiadu poprzedzające wybuch wojny o niepodległość Irlandii z lat 1919–1921, a także pracę służb w trakcie trwania konfliktu. Wojny tej nie można omawiać w oderwaniu od kontekstu wcześniejszych

¹ Dubliński Zamek – termin ten tradycyjnie odnosi się do brytyjskiej administracji w Irlandii, której siedziba mieściła się w omawianym okresie właśnie w oryginalnie średniowiecznej, lecz później stale rozbudowywanej budowli, tworzącej w XX w. okazały kompleks. P. Castello, *Dublin Castle: In the Life of the Irish Nation*, Dublin 1999.

irlandzkich zrywów niepodległościowych, takich jak powstanie wielkanocne z 1916 r. Z tego powodu w historiografii anglosaskiej pojawia się termin „rewolucja irlandzka” (ang. *Irish Revolution*) obejmujący zarówno okres wielkanocnej insurekcji, jak i wojny angielsko-irlandzkiej. Z uwagi na rozpatrywane w dalszej części artykułu uwarunkowania, przyjęte ramy chronologiczne pokrywać się będą właśnie z tym okresem, ze szczególnym uwzględnieniem przemian, jakie zaszły przed wybuchem wojny, których reperkusje odczuwalne były aż do 1921 r.

Historia brytyjskiej obecności w Irlandii sięga nowożytności, jednak dla omawianego zagadnienia najważniejszy jest okres zapoczątkowany aktem unii między Wielką Brytanią a Irlandią, który wszedł w życie w 1801 r., tworząc Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii, zmieniając funkcjonującą od 1541 r. unię personalną między państwami w unię realną, pozbawiając Irlandię resztek autonomii, wyrażonej między innymi w działaniach oddzielnego parlamentu². Mieszkańcy wyspy przez cały XIX w. podejmowali inicjatywy mające na celu uzyskanie niezależności. Podzielić je można na dwa zasadnicze nurty: zbrojne i parlamentarne.

Wszystkie powstania na terenie Irlandii w XIX w. zakończyły się niepowodzeniem. Irlandzka frakcja parlamentarna w brytyjskim parlamencie nie wywalczyła również upragnionej autonomii wyrażonej przez Ustawę o Rządzie Irlandii (ang. *Homer rule*). Równoległe ruch dążący do zbrojnych działań w celu odzyskania niepodległości, oparty głównie na funkcjonowaniu tajnych bractw i stowarzyszeń, takich jak Irlandzkie Bractwo Republikańskie³, działał nie tylko na terenie wyspy, ale również w innych częściach Wielkiej Brytanii oraz w Stanach Zjednoczonych. Prowadzona przez Fenian kampania terroru stała się jedną z przyczyn wzmożonych działań wywiadowczych Brytyjczyków, których celem było zinfiltrowanie bractw irlandzkich i zapewnienia wewnętrznego bezpieczeństwa.

Przed 1916 r. pozyskiwaniem danych o irlandzkich tajnych stowarzyszeniach i organizacjach paramilitarnych zajmowały się formacje policyjne. Na terenie wyspy zadania te powierzono: Królewskiej Policji Irlandzkiej i Dublińskiej Policji Metropolitalnej, a w Londynie, w 1883 r. – z uwagi na zagrożenie fenińskimi atakami terrorystycznymi – zajmował się tym nowo powołany Wydział Specjalny Scotland Yardu⁴. Zanim jednak analizie poddane zostanie działanie wywiadu na terenie Irlandii, warto przedstawić krótko historię brytyjskich służb wywiadowczych.

² H. Zins, *Historia Anglii*, wyd. 3 rozsz., Wrocław 1995, s. 249.

³ Irlandzkie Bractwo Republikańskie – tajna organizacja o charakterze spiskowym utworzona w 1858 r., której celem było utworzenie niepodległej republiki Irlandii. Jej członków potocznie określano mianem Fenian. W latach osiemdziesiątych XIX w. organizacja prowadziła kampanię zamachów terrorystycznych na terenie Wielkiej Brytanii.

⁴ C. Andrew, *The Defence of the Realm: The Authorized History of MI5*, London 2009, s. 30–31.

W 1909 r. z inicjatywy War Office i Admiralicji utworzono Secret Service Bureau (Vernon Kell⁵ i Mansfield Smith-Cumming⁶). Jego zadaniem miało być prowadzenie działań wywiadowczych i kontrwywiadowczych, a szczególnie zwalczanie niemieckiego szpiegostwa na terenie Wielkiej Brytanii⁷. W 1910 r. w naturalny sposób doszło do podziału obowiązków: Kell przejął dowodzenie nad operacjami związanymi z bezpieczeństwem wewnętrznym, z uwagi na swoje doświadczenie w zwalczaniu terroryzmu feniańskiego⁸, Cumming natomiast objął kontrolę nad działaniami zagranicznymi. Nowo utworzonym komórkom nadano następnie nazwy: Security Service i Secret Intelligence Service⁹. Sprawy związane z działalnością irlandzkich republikanów i organizacji feniańskich znalazły się w jurysdykcji Security Service jako zagrożenie wewnętrzne. Ostatnim elementem systemu brytyjskiego kontrwywiadu był Scotland Yard. Od 1913 r. funkcję zastępcy komisarza i szefa wydziału kryminalnego policji pełnił Basil Thomson¹⁰. Jego zadaniem było dokonywanie aresztowań osób podejrzanych o działalność szpiegowską, z uwagi na brak takich uprawnień Security Service oraz potrzebę utajnienia działania tej organizacji.

⁵ Vernon George Waldegrave Kell (1873–1942) – wojskowy, jeden z twórców brytyjskich służb wywiadowczych. Początkowo działał w wywiadzie wojskowym, następnie War Office powierzyło mu zadanie analizowania informacji pozyskanych na temat działań wywiadu niemieckiego. W 1909 r. otrzymał od War Office i Admiralicji nakaz utworzenia rządowej agencji wywiadowczej. Sprawował kontrolę nad brytyjskim kontrwywiadem aż do 1940 r. *Vide: C. Andrew, op. cit.*

⁶ Mansfield Smith-Cumming (1859–1923) – oficer marynarki, zasłużony podczas służby w Malezji i Egipcie. W 1909 r. wraz z Vernonem Kellem otrzymał od War Office i Admiralicji zadanie utworzenia rządowej agencji wywiadowczej. Sprawował kontrolę nad wywiadem do swojej śmierci w 1923 r. *Vide: A. Judd, The Quest for C: Sir Mansfield Cumming and the Founding of the British Secret Service*, London 2000.

⁷ C. Andrew, *op. cit.*, s. 21.

⁸ G. Thomas, *Secret Wars One Hundred Years of British Intelligence Inside MIS and MIG*, New York 2009, s. 78.

⁹ W okresie II wojny światowej zyskały one kodowe nazwy MI5 i MI6 używane również współcześnie.

¹⁰ Basil Home Thomson (1861–1939) – brytyjski urzędnik i śledczy. Zastępca komisarza Londyńskiej Policji Metropolitalnej. Przywódca wydziału kryminalnego. Dzięki kontaktom ze służbami wywiadowczymi uczestniczył w wielu śledztwach związanych z aktywnością szpiegowską na terenie wyspy. W roku 1921 r. wszedł w konflikt z premierem Davidem Lloydem George'em i został zmuszony do ustąpienia ze stanowiska. *Vide: J. Bloomfield, The Rise and Fall of Basil Thomson, 1861–1939*, „Journal of the Police History Society” 1997, Vol. XII, s. 11–19.

Wywiad na terenie Irlandii funkcjonował głównie w oparciu o informacje pozyskiwane od informatorów. Część danych pozyskiwano od właścicieli ziemskich – lojalistów, którzy przekazywali je bezpośrednio brytyjskiej administracji¹¹. Irlandzka policja utrzymywała kontakty z osobowymi źródłami informacji, często zakonspirowanymi wewnątrz irlandzkich tajnych organizacji i stowarzyszeń. W efekcie Brytyjczycy uzyskiwali informacje o działaniach nie tylko republikanów, ale również irlandzkich socjalistów i unionistów. Funkcjonowanie tak szerokiej siatki informatorów skutecznie paraliżowało działania środowisk niepodległościowych. Informacje przetwarzano w wydziale śledczym Dublińskiej Policji Metropolitalnej (nazywanym skrótowo Wydziałem G.¹²). Od lat pięćdziesiątych XIX w. zajmował się on rozpracowywaniem ruchu fenianskiego. Zdobyte doświadczenie w znaczący sposób ułatwiało pracę policjantów, prowadzących obszerną dokumentację. Pozyskane informacje katalogowano i stale aktualizowano, co pozwalało śledzić wszelkie zmiany w strukturach irlandzkich organizacji i powiązania pomiędzy ich członkami¹³. Analiza źródeł pochodzących z tego okresu, dotyczących irlandzkich aktywistów, pokazuje ich niezwykle dokładność i niewielki odsetek błędnych danych. Zebrane *dossier* zawierały informacje o pochodzeniu działaczy, ich poglądach politycznych, powiązaniach i kontaktach oraz funkcjach, które pełnili w swoich organizacjach¹⁴.

Tym bardziej dziwi fakt dopuszczenia przez brytyjską administrację w Irlandii do wybuchu powstania wielkanocnego w kwietniu 1916 r. Kwestia reakcji Brytyjczyków na sygnały wskazujące na planowaną rebelię jest niezwykle złożona, a analiza dostępnej dokumentacji mogłaby posłużyć za podstawę odrębnego artykułu. Warto jednak wspomnieć o niej w kontekście działania brytyjskiego wywiadu, gdyż rok 1916 stanowi tu ważną cezurę.

Informacje dotyczące planowanego zrywu pochodzą z kilku źródeł. Przede wszystkim o poruszeniu w kręgach republikańskich donosili policyjni informatorzy. Sami śledczy również zauważali zdecydowane wzmożenie działań irlandzkich organizacji paramilitarnych – jednak nie byli w stanie określić, czy są to jedynie tradycyjne ćwiczenia i musztry, czy przygotowania do konkretnych reakcji. Brytyjskie

¹¹ G. Thomas, *op. cit.*, s. 79.

¹² Dublińską Policję Metropolitalną zorganizowano odmiennie niż Scotland Yard, w którym detektywi pracowali w każdym z utworzonych wydziałów, w Dublinie zatrudniano ich w oddzielnym wydziale śledczym. *Vide*: A. Dukova, *A History of the Dublin Metropolitan Police and its Colonial Legacy*, London 2016, s. 59.

¹³ D. Biddlecombe, *Colonel Dan Bryan and the evolution of Irish Military Intelligence 1919–1945*, Maynooth 1999, s. 8.

¹⁴ The National Archive w Londynie [dalej: NA], Home Office Records [dalej: HO], Sinn Fein: notes on Sinn Fein MPs and IRA courts [dalej: 317/49].

służby posiadały również informacje na temat działań Rogera Casementa¹⁵ – irlandzkiego wysłannika, którego zadaniem było nawiązanie kontaktów z II Rzeszą Niemiecką. Dodatkowe informacje na temat kontaktów Irlandczyków z Niemcami zostały przekazane przez Amerykanów. Do ambasady niemieckiej w USA – koordynującej współpracę z Irlandczykami – 18 kwietnia 1916 r. wkroczyli agenci amerykańskiego Secret Service, nie mogąc dłużej ignorować działalności niemieckiej agentury. Zabezpieczono dokumenty dotyczące między innymi planowanego powstania, które następnie przekazano stronie brytyjskiej¹⁶.

Najważniejsze dane pozyskano przez komórkę dekryptażu wywiadu marynarki wojennej (nazywaną również Pokojem 40)¹⁷. Badacze nie są jednak zgodni w ocenie przydatności zdobytych informacji. W większości opracowań odnaleźć można stwierdzenia, wskazujące jednoznacznie na posiadanie przez brytyjską administrację w Irlandii meldunków na temat niemieckiej dostawy broni, która miała zostać dostarczona siłom irlandzkim przed wybuchem insurekcji¹⁸. Jednak Daniel Larsen zwrócił uwagę na fakt, że część z przechwyconych przez wywiad meldunków nie została rozszyfrowana przed wybuchem insurekcji, co w zdecydowany sposób ograniczało informacje posiadane przez Brytyjczyków¹⁹. Analiza *Raportu Królewskiej Komisji do spraw Irlandzkiej Rebelii* wskazuje jednak na istnienie ogromu innych danych, pozyskiwanych przez śledczych oraz informatorów, potwierdzających zagrożenie wybuchem powstania. Nie zostały one wzięte pod uwagę przez Głównego Sekretarza Irlandii Augustine’a Birrella²⁰. Ten sam raport wskazywał jednak na nie-naganną pracę organów policyjnych, również w zakresie prowadzonych przez nich przedsięwzięć wywiadowczych²¹.

¹⁵ Roger Casement (1864–1916) – dyplomata i aktywista związany z irlandzkim ruchem republikańskim. Zaangażowany w planowanie powstania wielkanocnego i działalność dyplomatyczną mającą na celu uzyskanie niemieckiego wsparcia militarnego dla sprawy irlandzkiej. Aresztowany w 1916 r., skazany w głośnym procesie za zdradę stanu i stracony. *Vide*: H. Montgomery, *Trial of Roger Casement*, London 1960.

¹⁶ G. Swoboda, *Dublin 1916*, Warszawa 2006, s. 90.

¹⁷ Pokój 40 (ang. *Room 40*) – komórka dekryptażu wywiadu brytyjskiej Royal Navy. Zajmowała się analizą kryptograficzną informacji pozyskanych drogą telegraficzną i radiową. Po I wojnie światowej, po reformie struktur wywiadowczych, została połączona z komórkami armii, Rządową Szkołą Kodów i Szyfrów (ang. *Government Code and Cypher School*). *Vide*: P. Beesly, *Room 40: British Naval Intelligence, 1914–1918*, London 1982.

¹⁸ A. Pawłowska, *SS Castro (SS Libau, SS Aud) – nieudana dostawa broni dla powstania wielkanocnego drogą morską w 1916 r.*, „Argumenta Historica” 2019, nr 6, s. 76–84.

¹⁹ D. Larsen, *British Signals Intelligence and the 1916 Easter Rising in Ireland*, „Intelligence and National Security” 2018, Vol. XXXIII, No. 1, s. 2–7.

²⁰ NA, Her Majesty’s Stationery Office [dalej: HMSO], *The Royal Commission on the Rebellion in Ireland. Minutes of evidence and appendix of documents 1916*, s. 9.

²¹ NA, HMSO, *ut supra*, s. 13.

Działania Głównego Sekretarza miały olbrzymie znaczenie nie tylko z uwagi na wybuch powstania i wprowadzony na terenie Irlandii stan wojenny, ale również ze względu na jego oddziaływanie na późniejszy poziom prowadzonej przez siły policyjne pracy wywiadowczej. Na początku 1916 r. Birrell ograniczył dodatki płacowe, urlopy i przydziały na umundurowanie wydziału śledczego, co w znacznym stopniu wpłynęło na zmniejszenie motywacji śledczych do działania. W późniejszych etapach konfliktu ułatwiło natomiast Irlandzkiej Armii Republikańskiej zadanie zniechęcenia funkcjonariuszy do służby²². Wprowadzenie stanu wojennego na terenie wyspy skutkowało natomiast zmianą w organizacji pracy wywiadowczej. Kontrolę nad wywiadem na pewien okres przejęła armia. W tym czasie policyjni śledczy przestali pozyskiwać dane od swoich osobowych źródeł informacji, doprowadzając do stopniowej degradacji sieci informatorów. Prowadzone wcześniej *dossier* nie było aktualizowane w tym okresie, a co za tym idzie przestało być użyteczne²³.

Warto podkreślić jak olbrzymim błędem było dopuszczenie do dezaktualizacji z trudem budowanego rezerwuaru wiedzy na temat ruchu republikańskiego. W newralgicznym okresie od 1916 do 1919 r. przeszedł on olbrzymie przeobrażenie. Głównym powodem była zmiana samej struktury republikańskiego ruchu. Większość przywódców powstania wielkanocnego stracono²⁴. Pozostali prominentni działacze zostali aresztowani lub trafili do obozów internowania. Działalność w ruchu rozpoczęły setki nowych członków, których przekonania uległy radykalizacji po krwawym stłumieniu powstania przez Brytyjczyków²⁵. Wyrazem owej zmiany nastrojów społecznych były wyniki wyborów parlamentarnych z 1918 r., w których nacjonalistyczna partia Sinn Féin zdobyła zdecydowaną większość, detronizując dotychczasową największą siłę polityczną Irlandii – frakcję parlamentarną. Również organizacja paramilitarna Irlandzkich Ochotników²⁶ zaczęła się rozrastać, przyjmując kolejnych nowych członków – co stanowiło odzwierciedlenie radykalizacji młodego pokolenia²⁷.

²² B. Grob-Fitzgibbon, *Turning Points of the Irish Revolution, The British Government, Intelligence, and the Cost of Indifference, 1912–1921*, London 2007, s. 100.

²³ D. Biddlecombe, *op. cit.*, s. 8.

²⁴ G. Swoboda, *op. cit.*, s. 267.

²⁵ S. Bachrynowski, *Od konfrontacji do koncyliacji: historia irlandzkiej partii Sinn Féin*, Kalisz 2010, s. 22.

²⁶ Irlandzcy Ochotnicy – irlandzka organizacja paramilitarna powstała w 1913 r. Jej celem było stworzenie niepodległej irlandzkiej republiki, do czego jej członkowie dążyli metodami walki zbrojnej. Jedną z dwóch głównych organizacji odpowiedzialnych za wybuch powstania wielkanocnego. Podczas wojny o niepodległość Irlandii przekształciła się w Irlandzką Armię Republikańską.

²⁷ M. Rast, *Tactics, Politics and Propaganda in the Irish War of Independence 1917–1921*, Atlanta 2011, s. 15.

Od lutego 1919 r. funkcja koordynatora wywiadu pozostawała nieobsadzona, a od sierpnia obowiązek pozyskiwania informacji znów spoczął na wydziale śledczym²⁸. Ten jednak – podobnie jak cała służba policyjna na terenie wyspy – stał się celem ataków tworzącej się w tym okresie Irlandzkiej Armii Republikańskiej.

W początkowym etapie wojny głównym celem IRA było zadanie jak największych strat Królewskiej Policji Irlandzkiej i Dublińskiej Policji Metropolitalnej. Dokonywano ataków na policjantów, kradzieży sprzętu, prowadzono również szeroko zakrojoną akcję obniżenia morale przeciwnika poprzez groźby wymierzone nie tylko w samych funkcjonariuszy, ale także ich rodziny. Umiejętnie zastosowano ostracyzm społeczny i bojkot²⁹. Dostarczanie informacji policji stało się zajęciem bardziej niebezpiecznym niż kiedykolwiek.

Podczas gdy możliwości pozyskiwania informacji przez wywiad policyjny były stale ograniczane, Irlandczycy tworzyli wywiad podziemnego państwa od podstaw, rekrutując własnych szpiegów, informatorów, podwójnych agentów i administratorów. Dokładna analiza struktury irlandzkiego wywiadu w pierwszych latach jego funkcjonowania nastrocza wielu problemów. Kwestie militarne kontrolowało wiele ośrodków, przede wszystkim Dáil Éireann i jego gabinet. Rzeczywistą kontrolę nad działalnością IRA oraz wywiadu sprawował minister finansów Michael Collins. Wynikało to z kilku kwestii, po pierwsze Collins pełnił funkcję ministra spraw wewnętrznych, po drugie sprawował też funkcję sekretarza Najwyższej Rady Irlandzkiego Bractwa Republikańskiego.

Wielu żołnierzy IRA należało jednocześnie do Bractwa, a więc odpowiadało zarówno przed szefem sztabu, jak i przed Najwyższą Radą organizacji. Wielu informatorów irlandzkiego wywiadu pozostawało poza strukturami IRA czy partii Sinn Féin, należąc jednocześnie do tajnej organizacji, co skuteczniej chroniło ich tożsamość. Odnotować należy również, że w marcu 1919 r. powołano Departament Wywiadu³⁰ przy Najwyższym Dowództwie Irlandzkich Ochotników³¹, na którego czele również stanął Michael Collins³². „Oddział”³³ – grupa egzekutorów IRA wykonujących

²⁸ B. Grob-Fitzgibbon, *op. cit.*, s. 155.

²⁹ The Irish Military Archives [dalej: IMA], Bureau of Military History [dalej: BMH], W.S. 0580, s. 3; W.S. 0547, s. 4.

³⁰ D. Biddlecombe, *op. cit.*, s. 8.

³¹ Najwyższe Dowództwo Irlandzkich Ochotników (ang. *General Headquarters*) – później Najwyższe Dowództwo IRA, utworzona na początku 1918 r., centrala organizacji nadzorująca wszystkie jej działania, nie mylić ze Sztabem IRA.

³² Początkowo funkcję szefa Departamentu Wywiadu pełnił Eamonn Duggan, jednak po jego aresztowaniu funkcję tę przejął Michael Collins. Z analizy brytyjskich dokumentów wynika, że posiadali tę informację. NA, HO, 317/49.

³³ D. Biddlecombe, *op. cit.*, s. 16.

wyroki podziemnego państwa na informatorach, a więc będąca elementem kontrwywiadu – również pozostawała pod ścisłą kontrolą ministra finansów.

Departamentowi podlegali oficerowie wywiadu na każdym szczeblu organizacji wojskowej IRA oraz ich informatorzy. Oficerowie wywiadu posiadali przypisany numer identyfikacyjny³⁴, a ich działania zatwierdzało Najwyższe Dowództwo³⁵. Dodatkowo wysiłek każdego z batalionów wspierany był przez kobiecą organizację Cumann na mBan oraz młodzieżówkę Na Fianna Éireann³⁶. W ten sposób IRA stworzyła dobrze funkcjonujący system zbierania informacji z obszaru działań każdej kompanii. Oprócz oficjalnego wywiadu wojskowego funkcjonowała jeszcze osobna sieć informatorów pracujących dla samego Michaela Collinsa. Dualizm ten nie paraliżował jednak działania irlandzkiego wywiadu. Poprzez bezpośrednią kontrolę nad najważniejszymi informatorami Collins mógł skutecznie chronić ich tożsamość przed pojawiającymi się w późniejszych etapach konfliktu podwójnymi agentami.

Kim byli Irlandczycy narażający swoje bezpieczeństwo, przekazując niewalgciczne informacje o ruchach wroga podziemnemu państwu? Informatorzy często rekrutowali się spośród pracowników brytyjskiej administracji: urzędników, sekretarek, pracowników poczty, kolei lub nawet policjantów. Dodatkowe informacje pozyskiwano od obywateli pozostających poza strukturami państwowymi, np. sprzątaczek, portierów, służących czy gospodarzy mieszkań. Nawet najdrobniejsze informacje okazywały się – w określonych warunkach – na wagę złota³⁷.

Skąd nągła chęć współpracy z Irlandzką Armią Obywatelską? Tendencja wzrostu poparcia dla nacjonalistów widoczna była nie tylko w wynikach wyborów parlamentarnych, ale również działaniach irlandzkiego społeczeństwa, które coraz silniej odwracało się od ugodowej polityki osiągania autonomii w sposób pokojowy. Ambicje narodowe rozbudzone przez doświadczenia Wielkiej Wojny i powstania wielkanocnego znacząco wpływały na zachowania mieszkańców Irlandii. Wywiad skrupulatnie wykorzystał te tendencje. Zdołano informatorów, zapewniając tym samym stały strumień informacji, które następnie analizowano. Biuro szybko nauczyło się odsiewać zbędne dane i skupiać na tych, które miały największe znaczenie³⁸. Dzięki rekrutacji pracowników poczty, wywiad miał stały dostęp do korespondencji detektywów Wydziału G. oraz urzędników administracji. Ważne przesyłki oddzielano od reszty, otwierano, przepisywano, a ich kopie przekazywano do Biura

³⁴ IMA, BMH, W.S. 0486, s. 8.

³⁵ M. Rast, *op. cit.*, s. 58.

³⁶ D. Biddlecombe, *op. cit.*, s. 27.

³⁷ IMA, BMH, W.S. 0476, s. 9.

³⁸ *Ibidem*, W.S. 0375, s. 6–8.

Wywiadu³⁹. Przeszkody nie stanowił nawet szyfr, którego używała Królewska Policja Irlandzka. Stosowano dwa różne kody – jeden do meldunków zwyczajnych, drugi do ważnych wiadomości. Oba zostały złamane przez szyfrantów IRA⁴⁰.

Jak wynika z analizy źródeł irlandzkich, luk w policyjnych zabezpieczeniach było więcej, a każdą z nich bezlitośnie eksploatowano. Administracja brytyjska nie chroniła w należyty sposób swoich danych. Agenci i informatorzy pozyskiwali je między innymi dzięki przeszukiwaniu wyrzucanych przez brytyjskich urzędników i agentów śmieci⁴¹. Złamanie szyfru stosowanego przez Królewską Policję Irlandzką nastąpiło natomiast w wyniku niekompetencji policji. Agent irlandzki w centrali telegraficznej zauważył, że na wiadomość dowództwa wszyscy policjanci odpowiedzieli takim samym prostym komunikatem „Wiadomość odebrana i przyjęta”, za wyjątkiem jednego funkcjonariusza, który dokładnie tę samą wiadomość wysłał policyjnym szyfrem⁴². Kod został złamany, co sugeruje, że używano tak zwanego algorytmu symetrycznego.

Lekkomyślność i brak podstawowych środków bezpieczeństwa można zauważyć również w kwestiach kadrowych. Pracowników administracji nie poddawano procesowi weryfikacji, nawet gdy mieli dostęp do poufnych danych. Najbardziej jaskrawym przykładem tego typu niefrasobliwości była Mary O’Brian, którą zatrudniono na stanowisku sekretarki i szyfrantki w Dublińskim Zamku, bez przeprowadzania nawet podstawowego wywiadu środowiskowego, który z pewnością ujawniłby, że była spokrewniona z Michaelem Collinsem⁴³.

Skąd wynikała owa niefrasobliwość? Zdecydowana zmiana w nastrojach społecznych nie została zauważona. Jeszcze w 1910 r. większość Irlandczyków popierała dążenie do autonomii metodami parlamentarnymi. Stopniowa i postępująca radykalizacja nie stała się jeszcze oczywista dla brytyjskich urzędników.

Pierwszy etap wojny zakończył się sukcesem strony republikańskiej. Nastąpił paraliż wymiaru sprawiedliwości. Siła policji została złamana, odnotowano największy w historii odpływ pracowników z formacji. Dobre wynagrodzenie przestało być wystarczającą motywacją do narażania życia, a szacunek społeczny – do tej pory łączący się z wykonywaniem tego zawodu – w obliczu powszechnego ostracyzmu zniknął. Problemy kadrowe imperium próbowało rozwiązać poprzez sprowadzenie do Irlandii nowych rekrutów z innych części Wielkiej Brytanii. Obecność obcych

³⁹ *Ibidem*, W.S. 0615, s. 4.

⁴⁰ *Ibidem*, W.S. 0524, s. 2.

⁴¹ *Ibidem*, W.S. 0434, s. 19.

⁴² *Ibidem*, W.S. 0431 s. 1.

⁴³ T. Ryle Dwyer, *Big Fellow, Long Fellow: A Joint Biography of Collins and De Valera*, Dublin 1998, s. 275.

kulturowo, niezdiscyplinowanych funkcjonariuszy⁴⁴ jedynie zaogniła konflikt i doprowadziła do eskalacji przemocy w kolejnych etapach wojny⁴⁵.

Do rozbicia i spacyfikowania ruchu republikańskiego potrzebowano precyzyjnych informacji na temat jego członków, te jednak trudno było pozyskać, gdy wywiad policyjny znajdował się w rozsypce. Administracja brytyjska w Irlandii dostrzegła potrzebę reformy. W pierwszych miesiącach 1920 r. dokonano zmian personalnych w Dublińskim Zamku. Hamar Greenwood⁴⁶ został mianowany Głównym Sekretarzem Irlandii, generał Nevil Macready⁴⁷ głównodowodzącym sił brytyjskich w Irlandii, a generał dywizji Henry Tudor⁴⁸ przejął dowództwo nad policyjnym wywiadem⁴⁹.

Na czele zreformowanych służb stanął generał brygady Ormonde Winter⁵⁰. W maju 1920 r. został on mianowany zastępcą sekretarza Królewskiej Policji Irlandzkiej. Posada ta stanowiła przykrywkę dla właściwej roli – szefa połączonych służb wywiadowczych w Irlandii⁵¹.

Analiza zmian wprowadzonych przez Wintera to doskonałe podsumowanie problemów, z jakimi borykał się brytyjski wywiad w Irlandii w tym okresie. Jedną z istotnych kwestii był stały wyciek informacji. W Dublińskim Zamku

⁴⁴ Rekruci sprowadzani z innych części Wielkiej Brytanii, zazwyczaj byli żołnierze, którzy zasilili oddziały policji podczas wojny, nazywani Czarno-Brunatnymi (ang. *Black and Tans*). Sprowadzenie nowych rekrutów stanowiło próbę opanowania sytuacji przez brytyjską administrację bez wykorzystania sił wojskowych.

⁴⁵ R. English, *Armed Struggle: The History of the IRA*, Oxford 2004, s. 99.

⁴⁶ Thomas Hamar Greenwood I. wicehrabia Greenwood (1870–1948) – brytyjski polityk początkowo związany z Partią Liberalną, później z Partią Konserwatywną, w latach 1920–1922 pełnił funkcję Głównego Sekretarza Irlandii, opowiadając się za polityką zdecydowanej walki z republikanami. *Vide*: T. Ryle Dwyer, *op. cit.*, s. 147.

⁴⁷ Nevil Macready (1862–1946) – brytyjski generał. Walczył w II wojnie burskiej oraz I wojnie światowej. W 1920 r. został wyznaczony na głównego dowódcę brytyjskich wojsk na terenie Irlandii. Był odpowiedzialny za antypowstańcze działania wojska w okresie wojny o niepodległość Irlandii. *Ibidem*, s. 312.

⁴⁸ Henry Hugh Tudor (1871–1965) – generał porucznik, brytyjski wojskowy – walczył między innymi podczas I wojny światowej. Po zakończeniu konfliktu służył również w Egipcie, skąd został wezwany, by objąć posadę doradcy wojskowego brytyjskiej administracji w Irlandii. Odpowiedzialny za politykę rekrutacji byłych żołnierzy do służby w osłabionych irlandzkich organizacjach policyjnych, a także za politykę odwetów stosowaną przez stronę brytyjską podczas wojny o niepodległość Irlandii. *Ibidem*, s. 168.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 340.

⁵⁰ Ormonde de l'Épée Winter (1875–1962) – brytyjski generał brygady, służył m.in. w Indiach, a także podczas I wojny światowej w kampanii na półwyspie Gallipoli. Od roku 1920 r. przewodził brytyjskiemu wywiadowi na terenie Irlandii. *Vide*: O. Winter, *Winter's Tale: An Autobiography*, London 1955.

⁵¹ *Ibidem*, s. 288–289.

wprowadzono skomplikowany system identyfikacji pracowników (imienne karty ze zdjęciem). Osoby z zewnątrz musiały starać się o przepustkę. System ten nie ograniczył jednak wycieku informacji. Szpiedry irlandzcy nie zakradali się do środka budynku w nocy, lecz przychodzili rano ze swoimi kartami pracowniczymi⁵².

Winter postanowił zmienić obowiązujące wytyczne dotyczące analizy pozyskanej dokumentacji. Podczas nalotów na tymczasowe siedziby irlandzkiej administracji, często pozyskiwano rozmaite notatki. Przepisy nakazywały „zatrzymywać dokumenty i przedmioty osobiste, a dokumenty bez znaczenia dla lokalnych śledstw wyrzucać do kosza na makulaturę”⁵³. Winter jednak postanowił zachowywać wszystkie dane, opisując proces w następujący sposób:

Przed rozpoczęciem prac odkryłem, że nie tylko wiele cennych informacji jest traconych, ale również że olbrzymie ilości dokumentów są uznawane za bezużyteczne i wyrzucane. Listy skonfiskowane w jednej części Irlandii mogły być bez znaczenia, ale porównane z pismem dokumentów znalezionych w innym miejscu często dostarczały ważnych poszlak lub mogły stworzyć akt oskarżenia dla autora. Mogę przytoczyć pewną anegdotę, by rzecz zobrazować. Niepodpisany list podżegający do morderstwa został znaleziony na Północy i z racji braku sygnatury został uznany za bezużyteczny. Został przywieziony do Centrali. Inne listy, zupełnie niewinnej natury, znaleziono w Dublinie – tym razem podpisane. Porównanie listów sprawiło, że odkryliśmy tożsamość autora i mogliśmy postawić go w stan oskarżenia⁵⁴.

W rezultacie przyjęcia tej metody działań dokonano 1745 aresztowań, zarekwirowano 310 rewolwerów, 34 karabiny, 20 strzelb oraz „duże ilości bomb, środków wybuchowych, detonatorów i innego wyposażenia”⁵⁵.

Kolejnym etapem reformy była odbudowa struktur wywiadu. Mieli go wesprzeć brytyjscy detektywi zatrudnieni w Londynie przez Basila Thomsona⁵⁶. Ów zespół agentów nazywany jest w historiografii Grupą Kairską. Działała ona całkowicie niezależnie od wywiadu policyjnego, odpowiadała przed Winterem i niesprecyzowanym ośrodkiem w Londynie⁵⁷. Nie był to Scotland Yard, choć za rekrutację agentów odpowiadał Thomson. Najprawdopodobniej agencji Wintera składali raporty do Vernona Kella⁵⁸. Rekrutacja agentów spoza Irlandii odbierała IRA możliwość

⁵² IMA, BMH, W.S. 0380, s. 13.

⁵³ B. Grob-Fitzgibbon, *op. cit.*, s. 168.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*, s. 375.

⁵⁷ D. Biddlecombe, *op. cit.*, s. 19.

⁵⁸ *Ibidem*, s. 19.

wpływania na śledczych za pomocą grózb i ostracyzmu społecznego. Agenci niemający żadnych powiązań z Irlandią byli odporni na tego rodzaju działania. Również ich tożsamość oraz miejsca pobytu trzymane w tajemnicy. Choć i te informacje wkrótce zostały pozyskane przez wywiad irlandzki⁵⁹.

Także metody stosowane przez Grupę Kairską znacząco różniły się od tych wprowadzonych wcześniej przez irlandzkich detektywów. Z powodzeniem zaczęto stosować metody zainspirowane działaniami IRA: pogroźki, zamachy i egzekucje agentów oraz informatorów⁶⁰.

Największym wyznacznikiem skuteczności działań Grupy Kairskiej było niewątpliwie zaangażowanie służb irlandzkich w jej zlikwidowanie. Plan jednoczesnego ataku na wszystkich agentów brytyjskich pojawił się pod koniec 1920 r., kiedy wywiad potwierdził miejsca pobytu wszystkich członków Grupy Kairskiej⁶¹. Ataku na agentów dokonano 21 listopada 1920 r., likwidując kilkunastu powiązanych z wywiadem pracowników brytyjskiej administracji⁶².

Czy reforma wywiadu wpłynęła na losy wojny? Z pewnością wzmożone brytyjskie działania doprowadziły do eskalacji przemocy. Największe apogeum terroru rozpętało się po zamachach na agentów Secret Service z 21 listopada – wydarzenie to nazwano później „Krwawą niedzielą”. Zamachy spełniły swoje zadanie, paraliżując wywiad brytyjski. Z początkiem grudnia na niektórych obszarach wprowadzono stan wojenny, co oznaczało kolejne zmiany w strukturze wywiadowczej i większe zaangażowanie struktur armii.

Sam Winter, odwołując się do swoich doświadczeń z Indii, zauważył, że reforma nie ma prawa zadziałać wystarczająco szybko:

Zbudowanie w kilka miesięcy struktury wywiadowczej rozpracowującej polityczne organizacje jest praktycznie niemożliwe. Indyjski Departament Śledczy funkcjonował siedem lat, zanim jego działalność zaczęła przynosić rezultaty⁶³.

Dnia 4 lipca 1921 r. zakończyło się tworzenie placówek wywiadu na prowincji, w ten sposób zakończył się proces restrukturyzacji brytyjskiego wywiadu. 150 wyszkolonych oficerów zbierało informacje w 449 sprawach związanych z rozpracowywaniem irlandzkiego podziemia. Korona miała w końcu funkcjonujący aparat wywiadu w Irlandii i mogła zabrać się za rozpracowywanie IRA. Dwa tygodnie po

⁵⁹ IMA, BMH, W.S. 0434, s. 19; W.S. 0615, s. 24; W.S. 0441, s. 4.

⁶⁰ T. Ryle Dwyer, *The Squad and the Intelligence Operations of Michael Collins*, Dublin 2005, s. 377.

⁶¹ *Ibidem*, s. 190.

⁶² E. O’Halpin, D. Ó Corráin, *The Dead of the Irish Revolution*, New Haven 2020, s. 223–227.

⁶³ B. Grob-Fitzgibbon, *op. cit.*, s. 168.

otworzeniu ostatniej placówki brytyjski rząd zawarł jednak rozejm z siłami republikańskimi, przekonany o niemożności dalszego prowadzenia tej wojny⁶⁴.

Dla IRA rozejm przyszedł w samą porę. Irlandczycy nie byli w stanie prowadzić dalej walk, jednak Imperium nie zdawało sobie z tego sprawy. Dezinformacja i fałszywe raporty prokurowane przez agentów irlandzkich skutecznie wprowadziły Brytyjczyków w błąd. Informacje te wykorzystywane były również później przy opracowywaniu brytyjskiej taktyki na konferencji pokojowej w 1921 r.⁶⁵

Administracja brytyjska zakładała, że dobrze funkcjonujący system wywiadowczy z 1916 r., będzie dalej sprawnie działał. Nie zauważono jednak licznych zmian, które wpłynęły na jego stopniową degradację. Brak ciągłości wykonywania obowiązków wywiadowczych przez siły policyjne doprowadził do dewaluacji wartości już posiadanych informacji na temat członków ruchu republikańskiego. Zmiany w systemie wynagrodzeń i dodatków płacowych wprowadzone przez Augustine'a Birrella doprowadziły do zmniejszenia motywacji śledczych i ułatwiły Irlandzkiej Armii Republikańskiej zadanie zniechęcenia ich do pełnienia obowiązków w pierwszym etapie wojny. Kampania terroru połączona z ostracyzmem społecznym odniosły skutek: możliwości wywiadowcze Królewskiej Policji Irlandzkiej oraz Dublińskiej Policji Metropolitalnej znacząco się zmniejszyły. Próby wzmocnienia formacji rekrutami z innych części Wielkiej Brytanii skutkowały natomiast eskalacją przemocy.

Równolegle powstawał wywiad irlandzki, który w niezwykle krótkim czasie stał się sprawnie funkcjonującą instytucją, z łatwością pozyskującą newralgiczne informacje, wspierając w ten sposób wysiłek zbrojny partyzantów. Początkowo działanie irlandzkich agentów pozostawało niezauważone, a brytyjskie systemy zabezpieczeń nie były adekwatne do zagrożenia. Brytyjczycy przede wszystkim nie docenili zmian w nastrojach społecznych, które zaszły w Irlandii od 1916 r.

Potrzebę reformy dostrzeżono dopiero w 1920 r., wtedy też nowo powołany szef wywiadu brytyjskiego na terenie wyspy – Ormonde Winter – wprowadził zmiany, mające na celu odbudowę brytyjskiej siły wywiadowczej. Podejmowane przez niego próby odzwierciedlają toczące brytyjską administrację problemy. Aby zneutralizować wpływ metod społecznego bojkotu i ostracyzmu, agentów rekrutowano spoza Irlandii. Ich tożsamość i miejsca stałego pobytu trzymano w sekrecie, by uniemożliwić ataki ze strony IRA. Zaadaptowano również metody działań charakterystyczne dla irlandzkiego ruchu republikańskiego i wprowadzono pierwsze zabezpieczenia, mające na celu zahamowanie odpływu poufnych danych. Pozyskane informacje zaczęto poddawać bardziej gruntownej analizie.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 169.

⁶⁵ Intelligence Report (Secret), 10 X 1921, NA, Cabinet Office Records, Irish settlement: negotiations between HM Government and Irish leaders.

Działania te zaczęły przynosić efekty, a reforma wywiadu mogła w ciągu kilku lat wpłynąć na odzyskanie przewagi strony brytyjskiej, jednak sytuacja polityczna, społeczna i eskalacja konfliktu sprawiły, że imperialny rząd nie dysponował niezbędnym czasem. To między innymi klęska wywiadu zmusiła Imperium do negocjacji z wrogiem. Kolonialna potęga pozwoliła podziemnemu państwu irlandzkiemu przejąć prowadzenie i nigdy już – podczas tego konfliktu – nie odzyskała dawnej przewagi⁶⁶.

Bibliografia (Bibliography)

Źródła archiwalne

The Irish Military Archives, Dublin [IMA]

Bureau of Military History, WS. 0375; 0380; 0452; 0431; 0434; 0441; 0476; 0486; 0524; 0547; 0580; 0615

The National Archive, Londyn [NA]

Her Majesty's Stationery Office

The Royal Commission on the Rebellion in Ireland. Minutes of evidence and appendix of documents

Home Office Records, Sinn Fein: notes on Sinn Fein MPs and IRA courts

Cabinet Office Records, Irish settlement: negotiations between HM Government and Irish leaders

Źródła drukowane

Winter O., *Winter's Tale: An Autobiography*, London 1955.

Opracowania

Andrew C., *The Defence of the Realm: The Authorized History of MI5*, London 2009.

Bachrynowski S., *Od konfrontacji do koncyliacji: historia irlandzkiej partii Sinn Féin*, Kallisz 2010.

Beesly P., *Room 40: British Naval Intelligence, 1914–1918*, London 1982.

---

⁶⁶ M.R. Fierro, *British Counterinsurgency Operations in Ireland 1916–1921. A Case Study*, Newport 1997, s. 3.

- Biddlecombe D., *Colonel Dan Bryan and the evolution of Irish Military Intelligence 1919–1945*, Maynooth 1999.
- Bloomfield J., *The Rise and Fall of Basil Thomson, 1861–1939*, „Journal of the Police History Society” 1997, Vol. XII, s. 11–19.
- Castello P., *Dublin Castle: In the Life of the Irish Nation*, Dublin 1999.
- Doyle O., Clarke J., Connaughton F., *An Introduction to The Bureau of Military History 1913–1921*, Dublin 2002.
- Dukova A., *A History of the Dublin Metropolitan Police and its Colonial Legacy*, London 2016.
- English R., *Armed Struggle: The History of the IRA*, Oxford 2004.
- Fierro M.R., *British Counterinsurgency Operations in Ireland 1916–1921. A Case Study*, Newport 1997.
- Grob-Fitzgibbon A., *Turning Points of the Irish Revolution, The British Government, Intelligence, and the Cost of Indifference, 1912–1921*, London 2007.
- Judd A., *The Quest for C: Sir Mansfield Cumming and the Founding of the British Secret Service*, London 2000.
- Larsen D., *British Signals Intelligence and the 1916 Easter Rising in Ireland*, „Intelligence and National Security” 2018, Vol. XXXIII, No. 1, s. 48–66.
- Montgomery H., *Trial of Roger Casement*, London 1960.
- O’Halpin E., Ó Corráin D., *The Dead of the Irish Revolution*, New Haven 2020.
- Pawłowska A., *SS Castro (SS Libau, SS Aud) – nieudana dostawa broni dla powstania wielkanocnego drogą morską w 1916 r.*, „Argumenta Historica” 2019, nr 6, s. 76–84.
- Rast M., *Tactics, Politics and Propaganda in the Irish War of Independence 1917–1921*, Atlanta 2011.
- Ryle Dwyer T., *Big Fellow, Long Fellow: A Joint Biography of Collins and De Valera*, Dublin 1998.
- Ryle Dwyer T., *The Squad and the Intelligence Operations of Michael Collins*, Dublin 2005.
- Swoboda G., *Dublin 1916*, Warszawa 2006.
- Thomas G., *Secret Wars One Hundre x yuid Years of British Intelligence Inside MIS and MIG*, New York 2009.
- Zins H., *Historia Anglii*, wyd. 3 rozsz., Wrocław 1995.

Notka o autorce

Mgr Antonina Pawłowska – słuchaczka Studiów Doktoranckich Nauk Humanistycznych na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego (UŁ). Asystentka w katedrze Historii Powszechnej Najnowszej Instytutu Historii UŁ oraz adiunkt muzealny i pracownik Działu Edukacji Muzeum Miasta Łodzi.

Zainteresowania badawcze: historia społeczna i polityczna Irlandii w XIX i XX w., stosunki brytyjsko-irlandzkie w pierwszych dekadach XX w.

antonina.pawlowska@edu.uni.lodz.pl